

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه زابل

مدیریت تحصیلات تکمیلی

دانشکده کشاورزی

گروه اقتصاد کشاورزی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته اقتصاد کشاورزی

نقش اعتبارات تخصیصی بانک کشاورزی ایران در توسعه فرصتهای شغلی بخش کشاورزی استان مازندران

استاد راهنما :

دکتر حمید محمدی

استادان مشاور:

دکتر ماشالله سالارپور

مهندس علیرضا کیخا

تهیه و تدوین :

فرشید علی پور دهکی

تیرماه ۱۳۹۱

تقدیم به

آنان که امروز را دیدیون دیروز آنا نم

آنان که وجودم برایشان همه رنج بود و وجودشان همه مهر

توانشان رفت تا به توانایی برسم و مویشان سپید کشت تا رویم سپید بماند

آنان که فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه های جاودانه زندگی من هستند

آنان که راستی قائم در سلگتی قاتشان تجلی یافت، در برابر وجود کرامیشان زانومی ادب بر زمین

می زخم و بادی ملو از عشق و محبت و خضوع بردستان بوسه می زخم

پدر و مادر عزیزم

مشکر و قدردانی

سپاس بیکران پروردگاریتارا که هستی ام بخشد و مرابه طریق علم و دانش را بنمون کرد، به هم نشینی رهروان دانش مقنن نمود و خوشه چینی از خرمن دانش را روزیم ساخت. گذر از این راه و فائق آمدن بر مشکلات و دشواریهای کار ممکن نبود، مگر به لطف و یاری آن ها که از عطای وجودشان بهره مند بوده ام. قبل از هر چیز به دستان پدر عزیز و مادر مهربانم بوسه می زنم که تمام سختی ها و مشکلات زندگی را به جان خریدند تا شاهد رشد و بالندگی فرزندانمان باشند. از برادر عزیزم (فرید) که از بیج تلاشی در یاری رساندن به من فروگذاری نکرد، پاسکزاری می کنم. در اینجا به رسم ادب و احترام بر خود واجب می دانم از زحمات استاد راهنمای دلسوز و کراتقدر جناب آقای دکتر حمید محمدی و اساتید گرامی مشاور آقایان دکتر ماشاالله سالار پور و مهندس علیرضا کجانی که خوشه چین علم و کمالشان در طول مقطع تحصیلی ام بوده ام کمال مشکر و قدردانی را بنمایم. از جناب آقای دکتر محمود صبوحی استاد و مدیر گروه محترم که در طی این دوره تحصیلی به منواره مشوق و رهنمای راهگشا برای من بودند بی نهایت سپاسگزارم. همچنین از داور محترم پایان نامه جناب آقای دکتر محمود صبوحی و نماینده محترم تحصیلات تکمیلی جناب آقای دکتر صباغ کمال مشکر و قدردانی را دارم. در پایان از همه هم کلاسی های عزیزم که به نوعی مراد انجام این مهم یاری رسانند و همچنین از دوستان عزیزم و همه کسانی که مشوق و همراه من بودند، مشکر می کنم.

فرشید علی پوردعکی

تیرماه ۱۳۹۱

چکیده

اثرگذاری اعتبارات، سپرده‌های سرمایه‌گذاری و ارزش‌افزوده بخش کشاورزی بر اشتغال بخش کشاورزی این ضرورت را ایجاد می‌کند تا با بررسی عوامل موثر بر توسعه اشتغال بخش کشاورزی، راهکارهای عملی برای توسعه فرصت‌های شغلی این بخش فراهم آید. در مطالعه حاضر، نقش اعتبارات تخصیصی بانک کشاورزی ایران با محوریت بانک تخصصی این بخش، بر اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران و با استفاده از تکنیک خود توضیح با وقفه‌های توزیعی (ARDL)، الگوی تصحیح خطا (ECM) و داده‌های سالیانه ۱۳۸۹-۱۳۶۳ مورد بررسی قرار گرفت. نتایج برآورد مدل پویا وجود رابطه بلندمدت تعادلی بین متغیرهای توضیحی و متغیر اشتغال بخش کشاورزی را تأیید می‌کند. از برآیند تخمین معادلات نتیجه‌گیری می‌شود که رابطه بین اعتبارات و ارزش‌افزوده بخش کشاورزی با متغیر اشتغال منفی و بیانگر اثر معکوس و معنی‌دار بین این متغیرها و متغیر وابسته می‌باشد. از طرفی ضرایب متغیر سپرده سرمایه‌گذاری وجود رابطه مثبت و معنی‌دار این متغیر با متغیر درون‌زا را تأیید می‌کند. همچنین آزمون‌های ثبات ساختاری، تجزیه واریانس و توابع واکنش (شوگ) بر روی متغیرهای مطالعه صورت گرفت. نتایج حاصل از تخمین مدل حد آستانه‌ای TAR و مدل تصحیح خطای آستانه‌ای TAR-ECM با در نظر گرفتن رشد اعتبارات بانکی به عنوان متغیر حد آستانه مقدار ۴۴ صدم برآورد شده است.

کلمات کلیدی: بخش کشاورزی، اعتبارات، فرصت‌های شغلی، TAR، مازندران

عنوان	صفحه
فصل اول: مقدمه	
۱-۱- مقدمه	۲
۱-۲- تعریف مسئله	۳
۱-۲-۱- توسعه بخش کشاورزی و اشتغال	۳
۱-۳- اهمیت موضوع	۵
۱-۴- اهداف تحقیق	۸
۱-۵- فرضیات تحقیق	۸
۱-۶- ساختار پایان نامه	۹
فصل دوم: مروری بر مطالعات انجام شده	
۲-۱- مقدمه	۱۱
۲-۲- منابع مالی در بخش کشاورزی	۱۳
۲-۳- بخش کشاورزی و اعتبارات بانکی	۱۴
۲-۴- بانک کشاورزی و تأمین منابع	۱۵
۲-۵- پیش نگاشته ها	۱۵
۲-۵-۱- مطالعات خارجی	۱۵
۲-۵-۲- مطالعات داخلی	۲۱
۲-۶- تدوین چارچوب الگوی نظری تحقیق	۲۵
فصل سوم: مواد و روش ها	
۳-۱- مقدمه	۲۸
۳-۲- همجمعی	۲۸
۳-۲-۱- مفهوم اقتصادی همجمعی	۲۸
۳-۳- الگوهای پویا	۲۹
۳-۴- روش خود توضیح برداری با وقفه های گسترده (<i>ARDL</i>)	۳۱
۳-۵- روش تصحیح خطا (<i>ECM</i>)	۳۶
۳-۶- مدل تصحیح خطا آستانه ای (<i>TAR - ECM</i>)	۴۲
۳-۶-۱- مراحل برآورد الگو:	۴۴
۳-۷- آزمون تصریح خطای رگرسیون (<i>RESET</i>)	۴۶
فصل چهارم: نتایج و بحث	
۴-۱- مقدمه	۴۹
۴-۲- یافته	۴۹
۴-۲-۱- بررسی اشتغال در بخش کشاورزی استان مازندران	۴۹
۴-۲-۲- بررسی اعتبارات بخش کشاورزی استان مازندران	۵۱
۴-۲-۳- بررسی ارزش افزوده بخش کشاورزی استان مازندران	۵۲

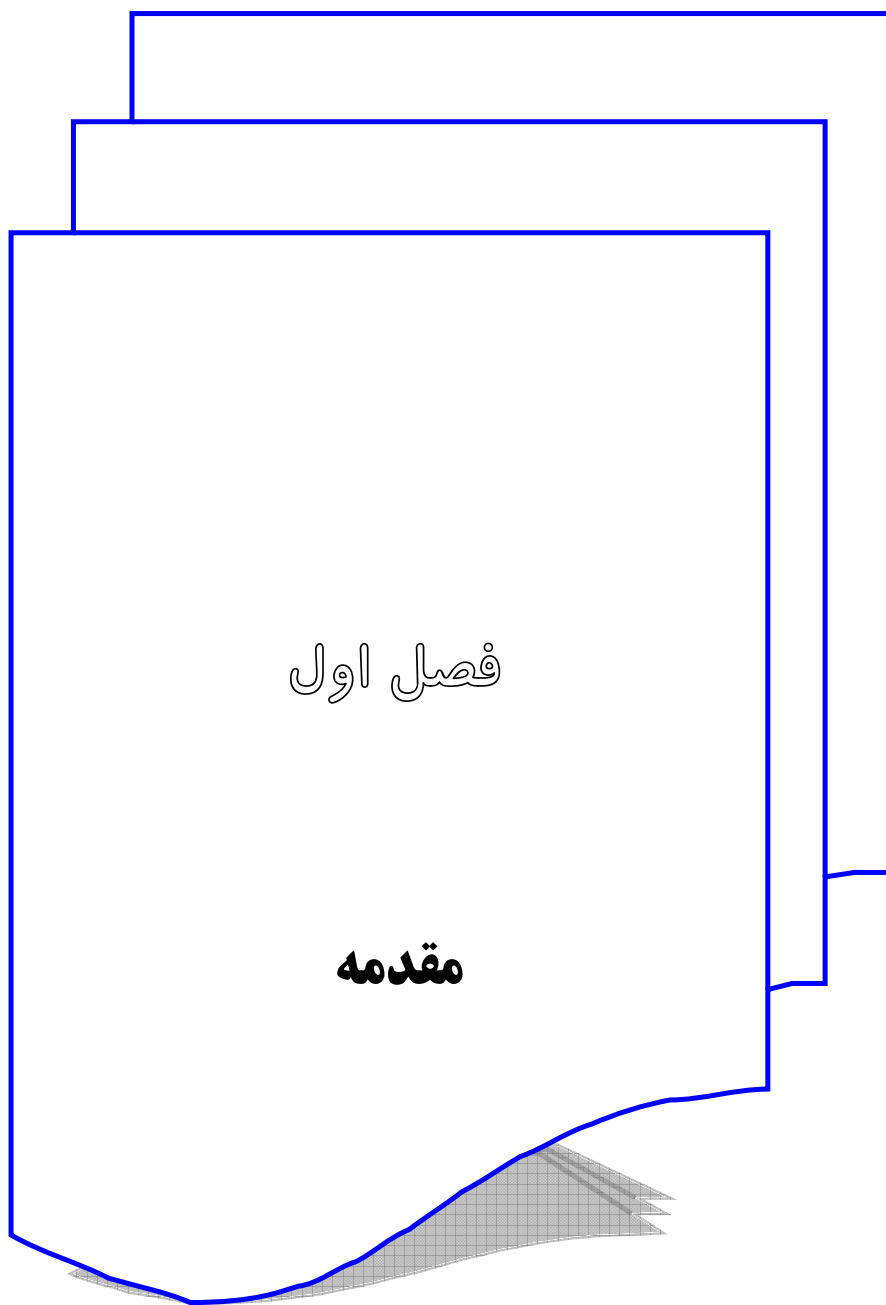
۴-۲-۴	بررسی سپرده سرمایه گذاری در بخش کشاورزی استان مازندران.....	۵۴
۴-۳	نتایج.....	۵۵
۴-۳-۱	تعیین درجه ایستایی متغیرها.....	۵۵
۴-۳-۲	تخمین به روش خود توضیح برداری با وقفه های گسترده (<i>ARDL</i>).....	۵۶
۴-۳-۳	آزمون ها و آماره های تشخیص.....	۵۸
۴-۳-۴	الگوی تصحیح خطا.....	۶۰
۴-۳-۵	آزمون ثبات ساختاری.....	۶۲
۴-۳-۶	تجزیه واریانس و توابع واکنش.....	۶۳
۴-۴	مدل تصحیح خطای آستانه ای <i>TAR</i> و <i>ECM</i>	۶۷
۴-۵	نتایج آزمون تصریح خطای رگرسیون (<i>RESET</i>).....	۷۰
	فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات	
۵-۱	مقدمه.....	۷۲
۵-۲	نتیجه گیری:.....	۷۲
۵-۲-۱	نتایج حاصل از تخمین مدل های <i>ARDL</i> و <i>ECM</i>	۷۲
۵-۲-۲	نتایج حاصل از تخمین مدل حد آستانه ای <i>TAR</i> و <i>ECM</i>	۷۳
۵-۳	پیشنهادات.....	۷۴
	فهرست منابع.....	۷۶

فهرست نمودار

نمودار ۱-۴: نمودار اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران.....	۵۰
نمودار ۲-۴: سهم اعتبارات بانک کشاورزی به بخش کشاورزی نسبت به اعتبارات کل بانک‌های استان.....	۵۲
نمودار ۳-۴: نمودار تخصیص اعتبارات بانک کشاورزی به بخش کشاورزی استان مازندران.....	۵۲
نمودار ۴-۴: نمودار ارزش افزوده بخش کشاورزی استان مازندران.....	۵۳
نمودار ۵-۴: ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان مازندران.....	۵۳
نمودار ۶-۴: نمودار سپرده سرمایه گذاری در بانک کشاورزی.....	۵۵
نمودار ۷-۴: مجموع تجمعی باقیمانده تکراری (CUSUM).....	۶۲
نمودار ۸-۴: مجموع تجمعی مربعات باقیمانده تکراری (CUSUMQ).....	۶۲
نمودار ۹-۴: نمودار تجزیه واریانس برای متغیر اشتغال.....	۶۳
نمودار ۱۰-۴: تابع واکنش تعمیم یافته شوک وارده بر متغیر اشتغال.....	۶۵
نمودار ۱۱-۴: تابع واکنش تعمیم یافته شوک وارده بر متغیر اعتبارات.....	۶۶
نمودار ۱۲-۴: تابع واکنش تعمیم یافته شوک وارده بر متغیر سپرده سرمایه‌گذاری.....	۶۶
نمودار ۱۳-۴: تابع واکنش تعمیم یافته شوک وارده بر متغیر ارزش افزوده.....	۶۶
نمودار ۱۴-۴: مجموعه‌ی مجدورات خطاها برای هر مقدار اعتبارات بانک کشاورزی به عنوان مقادیر بالقوه‌ی حد آستانه‌ای.....	۶۸

فهرست جداول

- جدول ۱-۴: آمار اشتغال بخش کشاورزی استان طی سال‌های (۱۳۴۵-۱۳۸۹)..... ۵۰
- جدول ۲-۴: سهم تسهیلات پرداختی کل بانک‌ها و بانک کشاورزی به بخش کشاورزی استان مازندران (میلیون ریال)..... ۵۱
- جدول ۳-۴: ارزش افزوده بخش کشاورزی، صنعت، معدن و ساختمان استان مازندران در سال‌های مختلف (میلیون ریال)..... ۵۴
- جدول ۴-۴: نتایج آزمون پایایی متغیرها بر اساس آزمون دیکی فولر تعمیم یافته (ADF)..... ۵۶
- جدول ۵-۴: نتایج حاصل از آزمون همگرایی شرطی الگوی پویای تابع اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران $ARDL(3, 3, 2, 1)$ ۵۷
- جدول ۶-۴: نتایج بررسی وجود روابط بین متغیرها با متغیر وابسته..... ۵۸
- جدول ۷-۴: آزمون‌ها و آماره‌های تشخیص..... ۵۸
- جدول ۸-۴: نتایج حاصل از برآورد الگوی بلندمدت $ARDL(3, 3, 2, 1)$ ۵۹
- جدول ۹-۴: نتایج برآورد کوتاه مدت موثر بر اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران به روش ECM ۶۱
- جدول ۱۰-۴: نتایج حاصل از تجزیه واریانس برای متغیر اشتغال در بخش کشاورزی استان مازندران..... ۶۴
- جدول ۱۱-۴: نتایج حاصل از تخمین مدل تصحیح خطا با استفاده از الگوی غیر خطی حد آستانه‌ای..... ۶۹
- جدول ۱۲-۴: آزمون خودپردازی ($Bootstrapping$) برای بررسی فرض خطی بودن مدل تصحیح خطا..... ۷۰

فصل اول

مقدمه

۱-۱- مقدمه:

کشاورزی نقش بسزایی به ویژه در اقتصاد کشورهای کمتر توسعه یافته دارا می‌باشد. توسعه کشاورزی سهم مهمی در غلبه بر فقر دارد (Audinet and Haralambous, 2005). بی‌شک تأمین نیازهای اولیه عمده‌ترین عامل توجه بشر به کشاورزی بوده است. کهن‌ترین تمدن‌های باستانی در مناطقی از جهان شکل گرفته که به لحاظ موقعیت جغرافیایی و زیست محیطی در آن فعالیت‌های کشاورزی امکان‌پذیر بوده است. در حقیقت سایر بخش‌های اقتصادی به تدریج و با توجه به نیازهای بخش کشاورزی بوجود آمده‌اند. با وجودی که پس از انقلاب صنعتی و حذف تدریجی نظام سیاسی- اقتصادی فئودالیسم بخش صنعت و عامل سرمایه از اهمیت نسبی بیشتری در تولید برخوردار گردید. اما، امروزه همچنان از این بخش به عنوان محور رشد و توسعه اقتصادی نام می‌برند. درجه کاربری نسبتاً بالای بخش کشاورزی در مقایسه با بخش صنعت و بنابراین توان اشتغال- زایی، امکان کسب درآمد ارزی از طریق صادرات، صرفه جویی در مصارف ارزی در خصوص کاهش واردات محصولات کشاورزی از طریق افزایش تولیدات داخلی، استراتژیک بودن برخی محصولات این بخش، فراهم‌سازی برخی نهاده‌های مورد نیاز به ویژه برای بخش‌های صنعت و خدمات و نیز بازاری برای ستاده سایر بخش‌ها از جمله دلایل اهمیت بخش کشاورزی در اقتصاد کشورهای در حال توسعه می‌باشند (طهرانچیان، ۱۳۸۶).

با وجودی که در سده‌های اخیر گام‌هایی در توسعه صنعتی ایران برداشته شده اما همچنان بخش کشاورزی به طور مستقیم و غیر مستقیم شاخه اصلی فعالیت‌های اقتصادی بسیاری از ساکنین کشور را تشکیل می‌دهد. پس از انقلاب اسلامی، چه در برنامه‌های اول، دوم و سوم توسعه و چه در برنامه چهارم همواره از کشاورزی به عنوان محور توسعه نام برده شده است. رشد روزافزون جمعیت و پایین بودن ظرفیت‌های تولید، باعث به وجود آمدن بحران بیکاری در دهه اخیر شده و لزوم ساماندهی اقتصادی برای کاهش بیکاری از طریق برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های مناسب را

بیش از پیش نمایان ساخته است. یکی از چالش‌های مهم اقتصادی که جامعه ایران در حال حاضر با آن روبرو است، مسئله بیکاری است. برآوردها حکایت از آن دارد که حدود ۳ میلیون نفر از جمعیت فعال ۲۳ میلیونی کشور بیکار است و به عبارتی نرخ بیکاری بین ۱۲ تا ۱۴ درصد است. (فرجادی، ۱۳۸۷). از طرفی مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری کشور در سالهای ۸۹ و ۹۰ ارقام ۱۳/۵ و ۱۲/۳ درصدی را اعلام کرده است. با توجه به این مسئله، امر ایجاد اشتغال و شکوفا کردن اقتصاد، یکی از اولویت‌های مهم اقتصادی کشور محسوب می‌شود.

اشتغال و میزان آن، مانند هر متغیر اقتصادی و اجتماعی، تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد که از آن جمله می‌توان به میزان تولید، میزان سرمایه‌گذاری، سطح دستمزدها، سطح قیمت‌ها، سیاست‌های پولی، سیاست‌های مالی و تجارت خارجی اشاره کرد. با تغییر هر متغیر، میزان اشتغال به طور مستقیم یا غیر مستقیم تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد و سطوح اشتغال و بیکاری در بازار تعیین می‌شود. هر متغیری ممکن است که اثرات مثبت و منفی بر فرایند بازار کار داشته باشد که به منظور مقابله با پدیده بیکاری لازم است به پیامد و تأثیر هر یک از این متغیرها پرداخته شود تا با شناسایی موانع و کاهش یا رفع آن‌ها بتوان بر میزان اشتغال تأثیر مثبت گذاشت و زمینه افزایش فرصت‌های شغلی را فراهم کرد. در همین راستا، یکی از عوامل مهم و تأثیر گذار بر اشتغال، اعتبارات بانکی است که از طریق فراهم سازی فرصت‌های سرمایه گذاری برای تولید کنندگان، زمینه توسعه فرصت‌های شغلی را، برای جویندگان کار، فراهم سازد (اثنی عشری و کرباسی، ۱۳۸۸).

۲-۱- تعریف مسئله:

۱-۲-۱- توسعه بخش کشاورزی و اشتغال

توسعه مستلزم فرآیندی از افزایش اشتغال و درآمد و رفاه اجتماعی در چارچوب سرمایه گذاری‌های انجام شده در ابعاد گوناگون است. توسعه، جنبه‌های گوناگونی همچون اقتصادی،

اجتماعی، صنعتی، کشاورزی، و توسعه پایدار را شامل می‌شود. بخش کشاورزی ایران دارای ظرفیت‌های نسبی وسیعی است که تا کنون به طور کامل از آن‌ها بهره برداری نشده است و با توجه به روند رو به رشد جمعیت در جهان و ایران، تقاضا برای محصولات کشاورزی روز به روز بیشتر می‌گردد. در بخش کشاورزی اشتغال در زمینه‌های تولیدی، خدمات و بازاریابی به چشم می‌خورد (رسولی، ۱۳۸۲). گورنار میردال^۱ اقتصاد دان مشهور سوئدی و نظریه پرداز مسائل توسعه می‌گوید: در هر اقتصاد در حال توسعه، دو مسئله اصلی، یعنی توسعه نیافتگی و اشتغال در گرو حل مسئله کشاورزی است. به نظر آدام اسمیت کار کشاورزی مشکل‌تر از هر شغل صنعتی است و شاید هیچ شغلی مانند کشاورزی نیازمند آن همه اطلاعات وسیع و تجارب متنوع نباشد (نظامی وند چگینی، ۱۳۷۷). تولید در زمینه محصولات کشاورزی بخصوص محصولات استراتژیک علاوه بر حرکت در راستای توسعه اقتصادی باعث ایجاد اشتغال می‌گردد.

عوامل تسریع کننده توسعه کشاورزی عبارتند از:

❖ آموزش و ترویج کشاورزی.

❖ اعتبارات کشاورزی.

❖ انجام اقدامات و عملیات گروهی و سازمان یافته کشاورزی.

❖ گسترش زمین‌های کشاورزی و اصلاح فیزیکی آن‌ها.

❖ برنامه ریزی ملی (رسولی، ۱۳۸۲).

اعتبار، انتقال موقتی قدرت خرید از یک فرد حقیقی یا حقوقی به فرد دیگری است که کارایی و مدیریت لازم برای انجام فعالیت دارد، ولی فاقد سرمایه است. وجود اعتبارات کشاورزی سبب افزایش کارایی تولید و امور جنبی آن می‌شود، زیرا نیروی کار کشاورزی را با سرمایه ترکیب می‌کند. نتیجه چنان ترکیبی بهتر از نتیجه فعالیت این دو گروه به تنهایی است (طالب، ۱۳۷۲).

¹ Gunnar Myrdal

یکی از راه‌های تأمین سرمایه بخش‌های اقتصادی، اعطای اعتبار از سوی سیستم بانکی هر کشور به بخش‌های مختلف اقتصادی است. به گونه‌ای که اعتبارات اصولی و درست و استفاده بهینه از آن‌ها می‌تواند سهم بسزایی در پیشرفت اقتصادی داشته باشد

(Gershon Feder and Lau, 1990; Michael and Keith, 1990; Meyar Richard, 1990).

در اقتصاد ایران می‌توان با برنامه ریزی درست و مناسب، استفاده از منابع موجود و خلق فرصت‌های جدید، ظرفیت‌های اشتغال‌زایی را در بخش کشاورزی توسعه داد. در نظام بانکی ایران، بانک کشاورزی به عنوان مهم‌ترین بانک اعطا کننده اعتبار به بخش کشاورزی، نقش مؤثری در تأمین سرمایه مورد نیاز این بخش را دارد. با توجه به توضیحات فوق، مسئله اصلی این تحقیق بررسی تأثیر اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی بخش کشاورزی استان مازندران است. از آنجا که بیشترین اعتبارات بخش کشاورزی توسط بانک کشاورزی تأمین مالی می‌شود، این بانک برای مطالعه انتخاب شده است.

۳-۱- اهمیت موضوع:

عموماً در کشورهای در حال توسعه خانوارهای روستایی به دلیل کمبود درآمدهای سالانه دارای پس اندازهای در خور توجهی برای تأمین مالی فعالیت‌های خود نیستند و به ناچار مجبورند برای تأمین بخشی از نیازهای مالی خود به منابع اعتباری رسمی و غیر رسمی روی آورند. اعتبار سرمایه نیست اما می‌تواند در خرید ابزار و لوازم کشاورزی به کار رود که سرمایه محسوب می‌شود. اعتبار یک نهاده در تولید زراعی نیست اما می‌تواند در تأمین نهاده‌هایی چون بذر، کود، آفت کش یا نیروی کار زراعی در مواقع حاد به کار رود تا توانایی تولید زارعان را بهبود بخشد و در این صورت سرمایه کاری نامیده می‌شود (افراشته، ۱۳۸۲).

منابع اعتباری رسمی در اقتصاد عمدتاً سه نوع است:

❖ بانک‌های تجاری: بانک‌هایی هستند که برای ارائه وام معیارهای خاصی همانند وثیقه و تضمین دارند.

❖ بانک‌های تخصصی کشاورزی: این بانک‌ها با این هدف تشکیل شده‌اند که ناتوانی بانک‌های تجاری را در ارائه خدمات کافی به کشاورزان جبران کنند. عملیات این بانک‌ها در صورت کارا بودن می‌تواند آثار فراوانی بر کشاورزی داشته باشد.

❖ بخش مردمی: شامل صندوق‌های قرض‌الحسنه ای است که منابع اعتباری آن کشاورزان را، در تأمین مالی خود یاری می‌دهد.

منابع غیر رسمی وام به منابعی بجز دولت و بانک‌ها اطلاق می‌شود که عمدتاً شامل موارد زیر است:

❖ دکان داران شهری یا تجار محلی، سلف خران، مالکان، صاحبان دارایی‌های سرمایه ای، دوستان و خویشان، رباخواران و نزول‌خواران و سایر افراد ثروتمند (طالب، ۱۳۷۲).

روند توسعه اقتصادی و اجتماعی هر کشوری را در نهایت منابع انسانی آن تعیین می‌کند. در

همین راستا، بهره برداری کامل و مناسب از منابع انسانی هر کشور باید به عنوان یکی از هدف‌های راهبردی توسعه در نظر گرفته شود. افزایش عرضه نیروی کار به دلیل رشد روز افزون جمعیت و پایین بودن ظرفیت‌های تولید باعث شده که کشور با نرخ بالای بیکاری مواجه شود (نجفی و همکاران، ۱۳۸۶). در سطح جهانی بیشتر فقیران روستایی در مناطقی زندگی می‌کنند که منابع آب و خاک آن کم بازده، بهره‌وری کشاورزی پایین، حاکمیت شیوه‌های سنتی در بهره برداری کشاورزی، خشکسالی‌های متوالی، سیلاب‌های مخرب، و تنزیل کیفیت محیط زیست از ویژگی‌های عمده آن می‌باشد (World Bank, 1990). دسترسی به منابع مالی و اعتبارات توسعه برای برطرف کردن نیازهای کوتاه مدت یا برای سرمایه گذاری بلند مدت که به بهبود شرایط زندگی، اشتغال و درآمد در محیط روستایی منجر می‌شود، نقش بسیار مهمی دارد. باید توجه داشت که اعتبار، منابع پس انداز و درآمد است. ارائه اعتبار به کشاورزان یک راهبرد است که به فقرزدایی و

توسعه همه جانبه روستایی منجر می‌شود (عینالی، ۱۳۸۲). همواره اولین راهکار رفع مشکلات تولیدی و بیکاری، تزریق پول و اعتبار و به عبارتی سرمایه گذاری است. به خصوص در ایران که هر ساله مبالغی تحت عنوان تسهیلات تکلیفی، اعتبارات عمرانی و اعتبارات بانکی به منظور افزایش تولید و اشتغال در نظر گرفته می‌شود، اما در مقابل تحقیقات کمتری به این موضوع می‌پردازد که آثار این سیاست‌های پولی و بانکی به تفکیک بخش‌های اقتصادی چیست؟ مشکلات و موانع کجاست؟.

در فرایند تأمین اعتبار بخش کشاورزی در ایران، بانک کشاورزی اهمیت ویژه ای دارد. بانک کشاورزی به عنوان تنها بانک تخصصی بخش کشاورزی از ادغام دو بانک توسعه کشاورزی و تعاون کشاورزی به وجود آمده است. این بانک عمده‌ترین موسسه رسمی تأمین اعتبارات بخش کشاورزی در ایران است که با استفاده از تسهیلات دریافتی از دولت و دیگر بانک‌ها و همچنین جذب سپرده‌ها، بزرگ‌ترین سهم را در تأمین منبع مورد نیاز بخش کشاورزی دارد، به گونه ای که بیش از ۶۶ درصد از اعتبارات و تسهیلات این بخش را تأمین مالی می‌کند (درخشان، ۱۳۷۵).

استان مازندران با ۳/۱ میلیون نفر جمعیت، در شمال ایران و در حاشیه‌ی دریای خزر واقع شده است. این استان با مساحتی حدود ۲۳۷۵۶/۴ کیلومتر مربع، ۱/۴۶ درصد مساحت کل ایران را در بر می‌گیرد که از نظر وسعت هجدهمین استان کشور می‌باشد و به عنوان یکی از اصلی‌ترین قطب‌های کشاورزی کشور سهم بسزایی در صادرات غیر نفتی (۷درصد)، ایجاد اشتغال (۱۲درصد) و ارزش افزوده بخش کشاورزی (۱۰درصد) کشور دارد (دبیرخانه شورای عالی توسعه صادرات غیر نفتی، ۱۳۸۷). این استان یکی از قطب‌های اصلی کشاورزی در سطح کشور به شمار می‌آید و فعالیت غالب در این استان، فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته به آن است. با توجه به گستردگی فعالیت‌های کشاورزی در سطح استان، انتظار می‌رود بخش اعظم تسهیلات اعطایی بانک‌های استان یاد شده به فعالیت‌های کشاورزی پرداخته شده باشد. با وجود ظرفیت‌های مناسب

و مزیت‌های مطلوب بخش کشاورزی و علی‌رغم نرخ نسبتاً بالای بیکاری استان در سال اخیر (۱۰/۲ درصدی)، تحقیقاتی در زمینه ظرفیت و عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی استان انجام نگرفته است. از طرفی دیگر، یکی از راهکارهای خلق فرصت‌های شغلی تخصیص اعتبارات بانکی برای سرمایه‌گذاری است. از این رو تحقیق حاضر در صدد آن است که به بررسی تأثیر اعتبارات بانک کشاورزی بر اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران بپردازد. با توجه به مطالب ذکر شده سوالات اصلی در این مطالعه عبارتند از:

- ۱- رابطه‌ای بین اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران با ارزش افزوده این بخش چیست؟
- ۲- چه رابطه‌ای بین اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران و میزان سپرده‌های سرمایه‌گذاری در این بخش وجود دارد؟
- ۳- بین اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران با میزان اعتبارات تخصیصی بانک کشاورزی چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۱-۴- اهداف تحقیق:

- ۱- بررسی ارتباط بین اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران با ارزش افزوده بخش کشاورزی
- ۲- تعیین و بررسی نوع ارتباط بین متغیر اشتغال با میزان سپرده‌های سرمایه‌گذاری شده در بخش کشاورزی استان مازندران
- ۳- بررسی تأثیر اعتبارات تخصیصی بانک کشاورزی بر میزان اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران

۱-۵- فرضیات تحقیق:

- ۱- رابطه معنی‌داری مثبت بین اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران با ارزش افزوده این بخش وجود دارد.

۲- بین اشتغال و میزان سپرده‌های سرمایه گذاری در بخش کشاورزی استان مازندران رابطه معنی دار مثبت وجود دارد.

۳- بین اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران با میزان اعتبارات تخصیصی بانک کشاورزی رابطه معنی دار منفی وجود دارد .

۶-۱- ساختار پایان نامه:

در این فصل به معرفی مقدمه‌ای از اهمیت نقش اعتبارات در توسعه فرصت‌های شغلی و تأمین مالی بخش کشاورزی پرداخته شد. مروری بر مطالعات انجام شده در زمینه اعتبارات و عوامل موثر بر اشتغال بخش کشاورزی استان مازندران در فصل دوم آورده شده است، در فصل سوم، مواد و روش‌ها، فصل چهارم نتایج و بحث، فصل پنجم نتیجه‌گیری و پیشنهادات حاصل و در پایان منابع استفاده شده در مطالعه ذکر شده است.

فصل دوم

مروری بر مطالعات انجام شده

۱-۲- مقدمه

در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، بخش کشاورزی نقش مهمی در تولید غذا، ایجاد اشتغال و مبادلات تجاری دارد. در دوران صنعتی شدن و بر اساس تئوری‌های اولیه توسعه، بخش کشاورزی به عنوان پله ارتقاء و قربانی رشد اقتصادی بخش صنعت شناخته شده بود، این نگاه در شرایط کنونی در بسیاری از کشورها جایگاه خود را، به رشد و توسعه هماهنگ تمامی بخش‌های اقتصادی بدون هیچ‌گونه تبعیض خاصی داده است (طرازکار، ۱۳۸۴). کم توجهی به بخش کشاورزی در ایران نیز تا حدود زیادی وجود داشته و با شروع صنعتی شدن کشور، توجه سیاست‌گذاران و سیاستمداران به بخش صنعت بیشتر از بخش کشاورزی شد. اکثر سرمایه‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها از بخش کشاورزی به سمت بخش صنعت انتقال یافت و بخش کشاورزی از جریان توسعه بازماند. آثار این عقب‌ماندگی به سرعت به صورت کاهش درآمدهای کشاورزی، مهاجرت به سمت شهرها و تراکم نیروی کار در مناطق شهری آشکار شد. در طرف مقابل رشد تقاضای کار بخش شهری (صنعت و خدمات)، پاسخگوی رشد عرضه نیروی کار مهاجر روستایی (کشاورزی) نبوده و بدین ترتیب معضلی سترگ به نام بیکاری بالا (دو رقمی) اقتصاد ایران را در بر گرفت. در چنین شرایطی بود که تعریف جدیدی از جایگاه بخش‌های اقتصادی کشور صورت پذیرفت و در طول برنامه‌های توسعه محوریت بخش کشاورزی به عنوان یکی از اهداف اقتصاد کشور مورد تأکید قرار گرفت (خالدی و شیرازی، ۱۳۸۶). نقشی که این بخش در اقتصاد کشورها ایفا می‌کند بیش از حد تصور می‌باشد. به طوری که تأثیر مهمی در تولید ناخالص داخلی کشورها داشته و در برخی کشورها نسبت تولید بخش کشاورزی به تولید ناخالص داخلی^۱ (GDP) به صورت مستقیم بیش از ۲۰ درصد و به صورت غیر مستقیم تا ۴۰ درصد می‌رسد. این بخش همچنین از نظر اشتغال زایی بسیار با اهمیت است و در برخی کشورها میزان اشتغال در این بخش

¹ Gross Domestic Product